

130 rokov stoličkovej výroby v Martine

Turčiansky Sv. Martin (dnešný Martin) bol koncom 19. storočia malým mestečkom bez významného priemyslu, ktoré ležalo uprostred bohatých lesov s veľkým množstvom nezužitkovaného bukového dreva. Poloha zaujala neznámeho aristokrata Ladislava Dobrovitsa. Nasťahoval sa do Martina a nikto nevedel s akým úmyslom. Inšpirovali ho možno najnovšie počiny podnikateľa Michaela Thoneta, ktorý si dal patentovať výrobu stoličiek z ohýbaného dreva

Autor: Dr. Anton Mrník
Kontakt: tmsm.mrnik@gmail.com
Foto: archív autora

Úvodných 50 rokov

Na okraji mesta na bývalom smetisku začal **Ladislav Dobrovits** pred 130 rokmi – v roku 1886 – stavať fabriku na výrobu stoličiek. Produkciu spustili v roku 1888. Stoličky vyrábané martinskými robotníkmi exportovali do celého sveta. Počas prvého štvrtstoročia fabriky (do začatia 1. svetovej vojny) tu našlo zamestnanie priemerne 400 pracovníkov. Minimálne mzdy umožňovali znižovať výrobné náklady na minimum. Stoličky vyrábali remeselne, z ohýbaných hranolčekov masívneho buka. Technológia mala menšiu prácnosť a stoličky dosahovali

dobré vlastnosti – pevnosť, eleganciu, tvarové zdokonaľovanie a hlavne mali nižšiu cenu. Fabrická výroba vytlačila malovýrobu.

Dobrovits tu vydržal len 7 rokov. Fabriku v roku 1895 predal. Vznikla nová spoločnosť: **Dielňa na náradie, účastinná spoločnosť v Turčianskom Sv. Martine**. Za účelom zvýšenia exportu vytvorili v roku 1896 ochrannú značku „Tatra Trade Mark“ s možnosťou prekonať konkurentov na zahraničných trhoch. Počiatočné úspechy z prvých rokov však nedokázali udržať. Po roku 1912 objednávky klesali, znížil sa akciový kapitál. Spoločnosť sa dostala do likvidácie, účastníci často rozkrádali firemný majetok. Pred sto rokmi (1916) pracovala fabrika s obmedzenou kapacitou a zamestnávala len 80 robotníkov.

V snahe zachrániť slovenskú výrobu prevzala fabriku v roku 1918 Tatra banka

v Martine. Zmenil sa aj názov: **Dielňa na náradie Tatra banky v Turčianskom Sv. Martine**. Po vzniku Československej republiky národovci vymenovali v roku 1921 nové vedenie podniku a schválili ustálené platy pracovníkom. Prvýkrát sa hovorilo o kolektívnej zmluve, o zlepšení organizácie práce v dielňach, montáži nových strojov. Úspechom boli nebývalé objemy vývozu stoličiek do zahraničia. Tvorili konkurenciu pre Thonetove závody na Morave a vo Veľkých Uherciach, kde výroba zanikla. V roku 1920 sa v registri ochranných značiek v Prahe objavila nová: TATRA. Ani tieto dočasné zlepšenia netrvali dlho. Nová spoločnosť prevzala objekt výroby v roku 1927 a stanovila aj nový názov: **TATRA, továreň na nábytok z ohýbaného dreva, účastinná spoločnosť Turčiansky Sv. Martin**. Noví majitelia sa snažili, v roku 1942 uskutočnili generálnu prestavbu celého závodu. Pribudli nové objekty a stroje. Prestavba si vyžiadala investíciu 5 mil. korún. Počas Slovenského štátu pracovalo vo fabrike 759 pracovníkov.

Nostalgická pripomienka histórie a úspechov TATRA nábytkárne v Turčianskom Sv. Martine

Povojnová éra

Po skončení 2. svetovej vojny závod 1. júla 1946 znárodnili a pričlenili k podniku Drevoindustria Bratislava a potom do zväzku závodov Bučina Zvolen. Od 1. januára 1950 sa vrátili k pôvodnému názvu **TATRA nábytok** (s dodatkom n. p.). Do nového podniku patrilo ešte 8 závodov a bol to jediný podnik na Slovensku takéhoto zamerania s výrobným programom: Ohýbaný a kancelársky nábytok, Výroba spální, Výroba športových potrieb, Výroba bytových doplnkov. Podnik 1. januára 1953 rozčlenili na 4 samostatné podniky. Podnik TATRA nábytok Martin 1. apríla 1958 zrušili

Ešte v roku 2003 majitelia zorganizovali pre širokú verejnú firemný OPEN DAY

V tom období denne produkovali asi 700 stoličiek

a pričlenili ako závod do nového podniku TATRA nábytok Pravenec.

Tým, že sa TATRA nábytok Martin stal iba závodom, ekonomická a výrobná situácia sa výrazne zhoršila. Do čela závodu postavili v roku 1959 Ing. Rudolfa Mikulského, CSc. ktorý spomína: „Počas prvého roka môjho pôsobenia v závode sme vyprodukovali výrobky za 30 mil. Kčs – 438 tisíc stoličiek, 16 tisíc stolov, 10 tisíc kresiel, 1578 m³ nábytkových hranolčekov. Zamestnávali sme 708 pracovníkov, z toho 620 robotníkov. Priemerný zárobok robotníka predstavoval 1209 Kčs pri ročnej produktivite práce 47 tis. Kčs.“

Jeho nástupcom vo vedení závodu bol Vladimír Rakýta. V závode pracoval od roku 1944, takmer dve desaťročia pôsobil ako ekonóm závodu, riaditeľom bol potom 21 rokov (1964–1985). „V roku 1985 sme dosiahli ročnú výrobu tovaru 126 mil. Kčs, jej objem za dve desaťročia potom vzrástol 3,5-násobne. Ročné ex-

portné úlohy boli v objeme 50 mil. Kčs. Závod mal 732 pracovníkov s priemerným zárobkom 2445 Kčs. Zisk v roku 1984 predstavoval 8 mil. Kčs. Hlavnou náplňou bola výroba stoličiek – 680 tisíc kusov ročne. V roku 1971 pribudla výroba čalúnených súprav.“

Utlmovanie výroby

Do rozvoja závodu sa prestávalo investovať. Jeho poloha – uprostred areálu nemocnice, vedľa železnica, cesty – bola na príťaž. Zrazu sa ocitol až v obytnej zóne. Navyše hlukom a prachom znečisťoval celé okolie. Denne boli sťažnosti z nemocnice a okolitých bytoviek. Závod mali presunúť do novej lokality Martin – Explózia. Projektanti ukončili v roku 1979 projektovú úlohu Nábytkáreň Martin. Nový závod mal mať rozlohu 23,5 ha s novou stoličkárňou, ktorá mala vyrábať ročne 1,4 mil. stoličiek, najmä z ohýbaného dreva. Začiatok

výstavby bol plánovaný na rok 1981. Skutočnosť však bola úplne iná. Schátraný areál ešte viac chátral. Po revolúcii sa závod osamostatnil a transformáciou výrobnéj divízie TN Pravenec vytvorili š.p., aby ho v roku 1995 pretransformovali na **TATRA nábytkáreň a.s. Martin**. Od 1. decembra 1999 spojili TATRA a.s. Pravenec a TATRA nábytkáreň v Martine. Spolu zamestnali 296 pracovníkov. Dosiahli ročný obrat 128 mil. Sk. Závod potom privatizovali s tým, že mal 330 zamestnancov, montáž pracovala na jednu smenu, robotníci v predpríprave výroby a tvarovom spracovaní na dve smeny. Mesačný plán výroby bol 18 mil. Sk. Okrem stoličiek vyrábali aj bytové doplnky s využitím ohýbaného bukového dreva. Postupne však dochádzalo k utlmovaniu výroby, rozparcelovaniu pozemkov a búraniu najstarších budov. Pred pár rokmi výrobu stoličiek v Martine definitívne ukončili. ■

Smutný pohľad na martinskú stoličkovú fabriku. Kedysi tvorila výkvet župného mestečka, dnes sa areál mení na ruiny a sčasti na novú výstavbu

